

ПІДСУМКИ ВСЕСВІТНЬОГО ЕКОНОМІЧНОГО ФОРУМУ У ДАВОСІ (2019): ВИСНОВКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Резюме

В аналітичній записці проаналізовані основні виступи, звіти, прогнози та інші матеріали, представлені на Всесвітньому економічному форумі, який проходив у Давосі 22-25 січня 2019 р. Досліджені переваги, а також основні проблеми і ризики, які створюють Четверта індустріальна революція і глобалізація для світу і окремих країн, зокрема, у сфері застосування нових цифрових, біологічних та інших технологій та їх впливу на довкілля, здоров'я людей, стан економіки тощо. Проаналізовані основні глобальні і регіональні ризики, а також прогнози МВФ та інших аналітичних центрів щодо тенденцій розвитку світової економіки у 2019 р.

Досліджені пропозиції провідних світових експертів і лідерів низки держав щодо заходів, які слід вжити на глобальному і національному рівнях для зниження негативного впливу визначених ризиків і тенденцій, адаптації національних ринків до вимог нової інноваційної економіки, забезпечення соціальної інклюзивності та економічної стійкості, недопущення посилення нерівності та погіршення довкілля тощо.

На підставі проведеного аналізу, з урахуванням особливостей формування і розвитку глобальних ризиків, а також специфічних для України загроз розроблено прогноз щодо тенденцій та ризиків для зовнішньоекономічної діяльності України у 2019 р., а також відповідні рекомендації для органів державної влади України.

ПІДСУМКИ ВСЕСВІТНЬОГО ЕКОНОМІЧНОГО ФОРУМУ У ДАВОСІ (2019): ВИСНОВКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Вже тривалий час Всесвітній економічний форум у Давосі являє собою важливий міждисциплінарний майданчик для обговорення актуальних проблем глобального розвитку на основі системного і комплексного аналізу тенденцій, викликів і загроз у різних сферах. Протягом 22-25 січня 2019 р. відбулося чергове щорічне зібрання, основну тему якого було визначено як «Глобалізація 4.0: Формування глобальної архітектури в епоху 4-ї промислової революції».

Наскільки можна зробити висновки з інформації, яка доступна з відкритих джерел, основні теми, що піднімалися на Форумі, стосувалися формування небезпечних тенденцій у глобальній економіці, зростання геополітичної і торгівельної напруженості у світі, а також загрозливих масштабів негативного впливу кліматичних змін, що разом посилює відчуття незахищеності у населення. Водночас ставилися завдання :

- упорядкування процесів, які відбуваються нині у сферах цифрових і біологічних технологій, а також посилення захисту персональних даних;
- недопущення дискримінації і нерівності у всіх проявах;
- запровадження нових підходів до державно-приватного партнерства, яке має забезпечувати не лише економічне зростання, але й сталий розвиток довкілля та соціальну інклюзивність;
- удосконалення існуючих та пошуку нових форматів міжнародної взаємодії й співпраці та ін.

В оприлюдненому, незадовго до початку роботи Форуму, звіті «Глобальні ризики 2019»¹ міжнародні експерти вказували, зокрема, на зростання макроекономічних ризиків, геополітичного і геоекономічного напруження, технологічної уразливості, загроз у біологічній сфері, а також

---

¹ The Global Risks Report 2019, 14th Edition [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.weforum.org/reports/the-global-risks-report-2019>

посилення проблем у сфері людського розвитку. До **найбільш ймовірних небезпек у 2019 р.** були віднесені:

- 1) екстремальні погодні явища;
- 2) неефективність політики пом'якшення впливу кліматичних змін та адаптації до них;
- 3) природні катастрофи;
- 4) махінації та викрадення персональних даних;
- 5) кібератаки.

Серед **ризиків, що матимуть найбільший вплив у 2019 р.**, визначені такі:

- 1) поширення зброї масового знищення;
- 2) неефективність політики пом'якшення впливу кліматичних змін та адаптації до них;
- 3) екстремальні погодні явища;
- 4) криза водних ресурсів;
- 5) природні катастрофи.

Прогнозується, що переважна більшість глобальних ризиків у 2019 р. спостерігатиметься у сфері довкілля, високими є геополітичні ризики, а також технологічні і соціальні ризики.

Довідково: за останні 10 років найбільше ризиків в економічній сфері спостерігалось у 2009-2010 рр., і до 2014 р. вони посідали першу позицію за рівнем впливу. З 2011 р. почала зростати кількість ризиків у сфері довкілля, які у 2017-2019 рр. посідають найвищу позицію за рівнем ймовірності. З 2015 р. спостерігається також зростання числа ризиків в геополітичній сфері, які у 2017-2019 рр. посідають перше місце за рівнем впливу.

Слід зауважити, що безпекове середовище різних країн є відмінним, і не всі з перерахованих глобальних ризиків мають однаковий вплив. Так, для України, яка розташована у достатньо комфортних кліматичних умовах, ризики довкілля, пов'язані із екстремальними погодними явищами або природними катастрофами, не є визначальними. Проте агресивна політика Російської Федерації щодо України, наявність тимчасово окупованих

територій, високий рівень залежності національної економіки від імпорту енергоресурсів, а також високий рівень її відкритості за неефективної структури експорту підвищують, зокрема, геополітичні, гео економічні та безпекові ризики для нашої держави.

Відповідні регіональні та місцеві особливості знайшли відображення в іншому документі, підготовленому експертами Всесвітнього економічного форуму. Так, у листопаді 2018 р. уперше вийшов додаток до щорічного звіту «Глобальні ризики», у якому представлені регіональні ризики для ведення бізнесу². Зокрема, у цьому звіті зазначено, що для України найбільшими ризиками є шок цін на енергоресурси (1); фіскальні кризи (2); посилення соціальної нестабільності (2); поширення інфекційних захворювань (4); терористичні атаки (5).

Багатофакторний аналіз має важливе значення для визначення перспектив глобального економічного розвитку, оскільки у сучасному світі процеси, що відбуваються у різних сферах, тісно пов'язані між собою. Так, у виступі Б.Томаса³, голови KPMG International, на Всесвітньому економічному форумі зазначалося, що керівники крупних міжнародних компаній відчують значне підвищення геополітичних ризиків, які негативно впливають на стан міжнародної торгівлі й інвестування. З огляду на це зростає необхідність посилення співпраці з політиками і лідерами громадянського суспільства. При цьому для представників бізнесу важливо залишатися політично нейтральними. Все це підвищує рівень довіри, який має важливе значення для розвитку бізнесу у сучасному світі.

У багатьох виступах на Всесвітньому економічному форумі лунало занепокоєння щодо можливості розгортання у найближчі роки нової глобальної економічної кризи.

---

² Regional Risks for Doing Business 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Regional_Risks_Doing_Business_report_2018.pdf

³ Bill Thomas. 3 priorities for CEOs in 2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.weforum.org/agenda/2019/01/ceo-priorities-for-success-in-2019/>

К. Лагард, директор-розпорядник МВФ, зазначила, що відповідно до оновленого прогнозу МВФ у найближчі 3 роки очікується послаблення темпів зростання світової економіки (див. табл. 1), причому ймовірність погіршення цього прогнозу під час наступного його перегляду залишається досить високою.

Таблиця 1

**Прогноз МВФ щодо динаміки основних макроекономічних показників
у 2018-2020 рр.,%**

	2018	2019	2020
Темп зростання глобальної економіки	3,7	3,5	3,6
Темп зростання економік розвинених країн	2,3	2,0	1,7
Темп зростання економік країн, що розвиваються	4,6	4,5	4,9
Індекс споживчих цін	2,0	1,7	2,0
Темп зростання світової торгівлі	4,0	4,0	4,0

Джерело: IMF.World Economic Outlook Update, January 2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2019/01/11/weo-update-january-2019>

У той же час, К. Лагард зазначила⁴, що МВФ не прогнозує швидкого настання повномасштабної глобальної рецесії, але наголошує на зростанні ризиків для глобальної економіки через підвищення напруження у міжнародній торгівлі, погіршення умов доступу на міжнародні фінансові ринки, уповільнення темпів зростання економіки Китаю та геополітичну невизначеність загалом. Експерти МВФ очікують також зниження у 2019 р. цін на низку сировинних товарів на світовому ринку, зокрема, ціни на нафту нижче 60 дол. за барель.

⁴ The world economy is like cross country skiing, says Christine Lagarde [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.weforum.org/agenda/2019/01/why-the-world-economy-is-like-cross-country-skiing-by-christine-lagarde/>

Основними напрямками протидії зазначеним ризикам К. Лагард визначає такі:

- підвищення економічної стійкості, що полягає, зокрема, у зниженні завищених урядових і суверенних боргів, орієнтуванні монетарної та курсової політики держави на недопущення шоків та збереження фінансової стабільності, розвитку інвестування в інфраструктурні проекти та підвищення зайнятості;

- інклюзивність, що передбачає активну «цифровізацію» економіки, розвиток високотехнологічних галузей, створення нових можливостей для працевлаштування молоді тощо;

- активізація співпраці, зокрема щодо модернізації СОТ та інших міжнародних інститутів, боротьби з корупцією, адаптації до кліматичних змін та ін⁵.

Н. Бехравеш, головний економіст IHS Markit, у виступі на Всесвітньому економічному форумі визначив одним з основних економічних ризиків 2019 р. різке зниження темпів зростання світової торгівлі⁶. У поєднанні зі зростанням процентних ставок та волатильності ринку акцій та сировинних товарів це вказує на зростаючу вразливість світової економіки до подальших потрясінь і зростання ймовірності спаду в найближчі кілька років.

Основними трендами, які визначатимуть глобальний економічний розвиток у 2019 р., Н. Бехравеш називає такі:

- відносна стабільність економічного зростання у США, вище потенціалу зростання у 2 % завдяки вжитим фіскальним заходам (2018 – 2,9 %, 2019 – 2,6 %);

---

⁵ The world economy is like cross country skiing, says Christine Lagarde [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.weforum.org/agenda/2019/01/why-the-world-economy-is-like-cross-country-skiing-by-christine-lagarde/>

⁶ Nariman Behravesh. Our top 10 economic forecasts for 2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.weforum.org/agenda/2019/01/what-to-expect-for-the-global-economy-in-2019/>

- уповільнення зростання економіки Єврозони (2019 – 1,5 %) через політичну невизначеність, а також погіршення умов кредитування та напруженість у сфері торгівлі;

- слабке зростання економіки Японії (2019 – 0,9 %);

- уповільнення економічного зростання Китаю (2018 – 6,6 %, 2019 – 6,3 %), у т.ч. під впливом запроваджених США торговельних обмежень для КНР;

- уповільнення економічного зростання країн, що розвиваються (2019 – 4,6 %), передусім, Аргентини, Південної Африки, Туреччини, Бразилії і Мексики;

- волатильність ринків сировинних товарів, проте без особливих потрясінь;

- незмінність темпів інфляції (у межах глобальної економіки – 3,0 %, у країнах з розвинутою економікою – 2,0 %);

- підвищення процентних ставок з боку ФРС та деяких інших центральних банків;

- збереження курсу долару США на поточному досить високому рівні;

- зростання політичних ризиків з продовженням такої тенденції у 2020 р. (але це не повинно спричинити економічну кризу вже у 2019 р.).

Хоча прогнози МВФ і IHS Markit дещо відмінні за певними позиціями, **очікування уповільнення економічного зростання у світі** присутні в обох з них.

На цьому тлі вельми оптимістично виглядали презентація низки інвестиційних проектів, що відбулася в Українському домі у рамках Всесвітнього економічного форуму, і високий інтерес до них з боку іноземних інвесторів, які шукають альтернативні ринки. У ході зустрічей на Форумі були підписані інвестиційні угоди на загальну суму 370 млн дол. США у сфері розвитку відновлюваної енергетики, ІТ-технологій та ін. Зокрема, одним з найбільших погоджених спільних проектів став інвестиційний план щодо будівництва у Херсонській області

вітроенергетичного парку за участі великих світових компаній Total Eren (Франція), NBT (Норвегія) та за підтримки ЄБРР. Інвестиційний фонд Horizon Capital повідомив про намір інвестувати 200 млн дол. США на підтримку українських експортно орієнтованих компаній. Також в Українському домі було презентовано низку проектів створення сучасних міських екосистем, соціальних просторів і платформ, ініціаторами яких стали представники малого бізнесу, місцевих громад, недержавних організацій та ін.

Зазначені процеси дають підстави стверджувати, що Україна зберігає високий інвестиційний потенціал, який становить чималий інтерес для великих іноземних інвесторів, незважаючи на ризики, пов'язані із майбутніми президентськими й парламентськими виборами, наявністю незавершеного конфлікту на території країни тощо.

Можна припустити, що оптимізм іноземних інвесторів посилюється завдяки формуванню і розвитку в Україні низки сучасних процесів, що відбуваються у демократичному світі. Йдеться про зростання ролі жінок у політичних і бізнес-процесах, активну взаємодію бізнесу і громадянського суспільства, підвищення соціальної відповідальності бізнесу, розвиток освітніх і мистецьких ініціатив, посилення зв'язків з діаспорою за кордоном тощо. Такі тенденції на Всесвітньому економічному форумі відзначив, зокрема, президент Американської торговельної палати в Україні Е. Хандер⁷.

У виступах на Форумі приділялося багато уваги **ризикам, які несе світові Четверта індустріальна революція**. Характеризуючи нові процеси, що відбуваються у глобальній економіці, К. Шваб, засновник і виконавчий директор ВЕФ, зазначив⁸, що нова економіка вже змінила і об'єднала значну кількість галузей промисловості і перемістила мільйони працівників. Відбувається дематеріалізація виробництва через збільшення частки знань у створеній вартості. Все це посилює конкуренцію на ринках товарів, капіталу

---

⁷ <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/five-key-takeaways-from-davos-2019-for-ukraine>

⁸ Klaus Schwab. Globalization 4.0 – what does it mean? [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.weforum.org/agenda/2018/11/globalization-4-what-does-it-mean-how-it-will-benefit-everyone>

та праці, а також серед країн, що застосовують різні торговельні та інвестиційні стратегії.

Швидкі процеси технологічних перетворень не лише вимагають змін у сферах виробництва і управління, але й висувають нові вимоги до систем охорони здоров'я, освіти, транспорту, зв'язку, енергетики тощо. Крім того, формування нового типу інноваційної економіки потребує перегляду існуючих глобальних норм, стандартів, політик і угод з метою підвищення суспільної довіри.

Як зазначив К. Шваб, «замість того, щоб закривати економіку через протекціонізм і націоналістичну політику, ми повинні вибудовувати новий соціальний договір між громадянами та їхніми лідерами, щоб кожен відчував себе достатньо захищеним вдома, щоб залишатися відкритим для світу в цілому. Якщо цього не відбудеться, то поточна дезінтеграція нашої соціальної структури може в кінцевому рахунку призвести до краху демократії».⁹

Відповідь на питання, як уникнути негативних наслідків розгортання 4-ї індустріальної революції, визначити спільні цілі і зберегти економічну безпеку, пропонує С. Західі, керівник Центру нової економіки і суспільства Всесвітнього економічного форуму¹⁰. Зокрема, були запропоновані конкретні заходи у рамках 4 основних напрямів:

- переосмислення процесу формування економічної вартості (у т.ч. шляхом включення до неї цифрової компоненти, удосконалення обліку тощо);
- вирішення проблеми надмірної концентрації на ринку онлайн-платформ (у т.ч. шляхом удосконалення нормативного регулювання та ін.);

---

⁹ Klaus Schwab. Globalization 4.0 – what does it mean? [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.weforum.org/agenda/2018/11/globalization-4-what-does-it-mean-how-it-will-benefit-everyone>

¹⁰ Saadia Zahidi. Four ways we can fix economics in 2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.weforum.org/agenda/2019/01/four-ways-we-can-fix-economics-in-2019/>

- вжиття проактивних заходів для створення нових робочих місць (у т.ч. через покращення професійної підготовки, переорієнтацію ринку праці на нові високотехнологічні сфери тощо);

- удосконалення заходів щодо соціального захисту населення.

Виступаючи на Форумі, Віце-президент Китаю зазначив¹¹, що країнам необхідно продовжувати структурні реформи, приймати ефективні політичні заходи для запобігання посиленню нерівності у доходах та негативному впливу на деякі регіони та галузі, спричиненому новими технологіями та ринковою конкуренцією.

Прем'єр-міністр Японії С. Абе наголосив¹² на важливості імплементації домовленостей, досягнутих під час саміту G20 в Осаці наприкінці 2018 р., удосконалення системи міжнародної торгівлі, недопущення руйнівного впливу виробництва і нових технологій на довкілля.

Країни світу по-різному реагують на виклики, які несуть глобалізація і 4-а індустріальна революція. При цьому найбільші вигоди можуть дістати ті держави, які не лише дбають про мінімізацію можливих ризиків і загроз, але й максимально повно використовують можливості, які відкриває новий етап глобального розвитку, посилюючи свої конкурентні переваги. Цей висновок важливий, передусім, для країн, економіка яких розвивається, оскільки провідні країни світу (США, Японія, Німеччина та ін.) вже мають відповідні переваги від застосування новітніх технологій.

Для України цікавим є приклад Польщі. Зокрема, нещодавно Президент Польщі підписав закон про «Платформу промисловості майбутнього», метою якого є адаптація польської промисловості до нових умов. Важливим напрямом діяльності створюваної Платформи стане поширення серед підприємців Польщі знань щодо особливостей 4-ї індустріальної революції, а також надання іншої підтримки нефінансового характеру (консалтинг, організація навчальних курсів, комунікаційних

---

¹¹ <https://www.weforum.org/agenda/2019/01/10-key-moments-from-day-three-at-davos/>

¹² Shinzō Abe. Defeatism about Japan is now defeated [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.weforum.org/agenda/2019/01/abe-speech-transcript/>

заходів тощо). Передбачається, що Фонд розпочне свою роботу вже у I кварталі поточного року.

ВИСНОВКИ

1. На щорічному Всесвітньому економічному форумі у Давосі, який відбувся 22-25 січня 2019 р., були визначені переваги, а також основні проблеми і ризики, які створює 4-а індустріальна революція для світу і окремих країн, зокрема, у сфері застосування нових цифрових, біологічних та інших технологій та їх впливу на довкілля, здоров'я людей, стан економіки тощо.

З огляду на це національним урядам рекомендовано вжити низку заходів для адаптації своїх внутрішніх ринків до вимог нової інноваційної економіки, модернізації систем соціального захисту, освіти тощо.

2. Зростання геополітичної невизначеності та напруженості у торговельних відносинах визначено одним з основних ризиків 2019 р. З огляду на це доцільним виглядає удосконалення існуючих глобальних норм, стандартів, механізмів взаємодії (у т.ч. у рамках СОТ) з метою підвищення суспільної довіри.

3. З урахуванням особливостей формування і розвитку глобальних ризиків, а також специфічних для України загроз можна зробити такий прогноз щодо **тенденцій та ризиків для зовнішньоекономічної діяльності України у 2019 р.:**

- Високим залишатиметься ризик економічних втрат унаслідок гібридних атак з боку Російської Федерації, спрямованих проти економічних інтересів України.
- Ймовірним є ускладнення доступу українських резидентів до валютних ресурсів, до якого може призвести цілий комплекс факторів як зовнішнього, так і внутрішнього характеру.
- Продовжиться відставання України у розвитку "цифрової економіки" та виробництва високотехнологічної продукції, що

негативно позначиться на перспективах як кількісного зростання експорту, так і його якісного покращення.

- Ймовірним є ускладнення умов здійснення зовнішньоторговельної діяльності. Зокрема, через формування негативних цінових трендів для основних груп експортних товарів України, а також можливе зростання тарифних та нетарифних торговельних обмежень. Рівень імпортозалежності національної економіки залишатиметься високим.
  - Малоімовірним, проте суттєвим з точки зору можливої руйнівної сили вважається зростання тарифних і нетарифних торговельних обмежень, що зумовлюватиметься в основному неопротекціоністськими тенденціями як у міжнародних економічних відносинах, так і у зовнішньоекономічній політиці України.
  - Продовжиться скорочення трудових ресурсів унаслідок зростання трудової еміграції. Особливе занепокоєння становить вплив висококваліфікованих кадрів і молоді, що скорочує можливості розвитку нових високотехнологічних виробництв і процесів в Україні.
  - Можливим видається гальмування процесу євроінтеграції України внаслідок негативного впливу неврегульованого виходу з ЄС Великої Британії (Brexit) і переформатування європейської інтеграції в напрямку "багатошвидкісної Європи" зі встановленням жорсткішої системи координації та управління в економічній, особливо в валютно-фінансовій, сфері.
  - Погіршення транзитної позиції України в глобальній транспортно-логістичній та інвестиційній системі, зокрема, як наслідок реалізації китайського проекту "Один пояс - один шлях".
4. Україна залишається привабливим інвестиційним об'єктом для крупних іноземних інвесторів, незважаючи на ризики, пов'язані із майбутніми

президентськими й парламентськими виборами в Україні, наявністю незавершеного конфлікту на території країни та деяких інших проблем. Пошук інвесторами альтернативних ринків для капіталовкладень у контексті високої ймовірності розгортання світової рецесії створює для України додаткові можливості для економічного розвитку.

Додатковими стимулами для підвищення зацікавленості інвесторів до нашої країни може стати подальший розвиток в Україні низки прогресивних трендів, зокрема:

- посилення ролі жінок у політичних і бізнес процесах;
- посилення взаємодії бізнесу і громадянського суспільства, у т.ч. місцевих громад;
- підвищення соціальної відповідальності бізнесу;
- розвиток освітніх і мистецьких ініціатив;
- посилення зв'язків з діаспорою за кордоном.

Ці процеси потребують активної підтримки з боку держави.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

З метою мінімізації негативного впливу визначених ризиків і загроз на національну безпеку України у сфері зовнішньоекономічної діяльності *Апарату Ради національної безпеки і оборони України спільно з Кабінетом Міністрів України і Національним банком України* доцільно розробити комплекс заходів щодо протидії таким ризикам і загрозам, зокрема щодо:

- визначення механізму і процедур запровадження особливого режиму для іноземних інвестицій, які потенційно можуть нести загрозу національній економічній безпеці (в першу чергу, інвестиції резидентів країни-агресора);
- запровадження з урахуванням можливостей Головного ситуаційного центру України системи «раннього попередження», зокрема щодо

загрози кібератак на важливі об'єкти економічної інфраструктури країни;

- розширення та вдосконалення практики акумуляції валютних коштів за рахунок розміщення на внутрішньому ринку валютних ОВДП;
- визначення пріоритетного характеру і особливостей розвитку та державного регулювання «цифрової економіки» в Україні.

З метою максимальної реалізації міжнародних конкурентних переваг, мінімізації ризиків та поступової адаптації до умов, які створює Четверта індустріальна революція, *Кабінету Міністрів України* доцільно розробити відповідну програму, яка, серед іншого, має передбачати концептуальні корективи зовнішньоекономічної політики.

Шаров О.М., Резнікова О.О.

Відділ зовнішньоекономічної політики

Національний інститут стратегічних досліджень

лютий 2019 р.